

BOTKYRKA

FÖRSAMLINGSBLAD

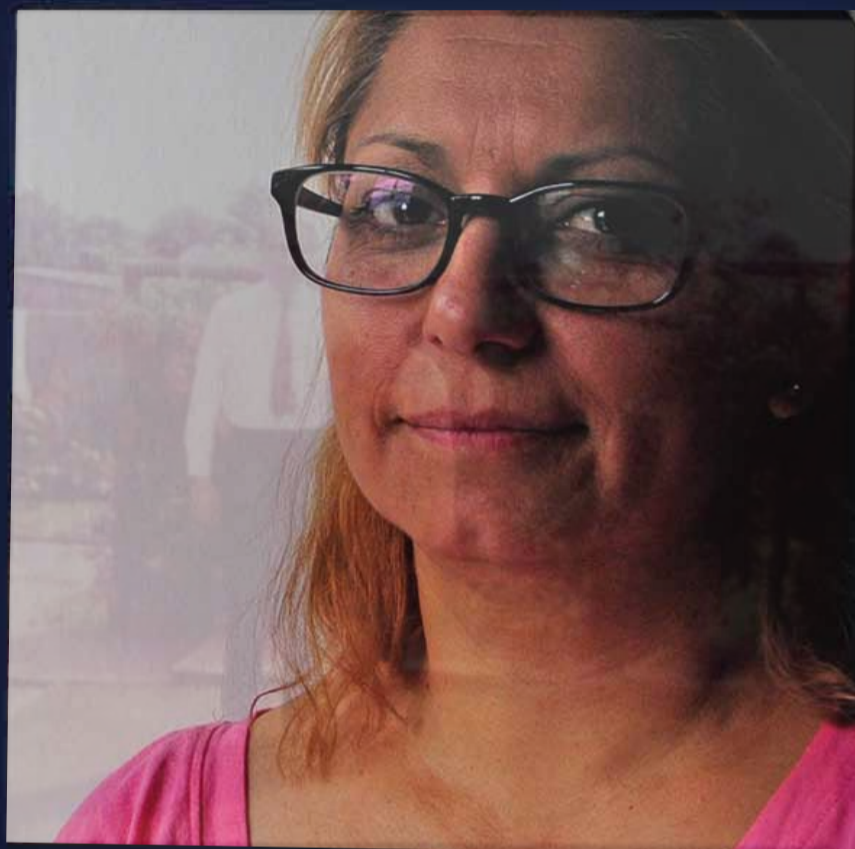
NR 4 2016

VAD BLIR KVAR?
VAD BLIB KVAR?

ALLHELGONA | MITT INSTAGRAM | **ALZHEIMERS** | LILLA DALEN
LUTHER | **KLIMATHOPP** | PATTI SMITH | **GRÖNA FINGRAR** | LJUS

VAD BLIR KVAR?
VAD BLIR KVAR?

www

» DOCKAN BLEV KVAR «

XIMENA MUNOZ kom till Sverige från Chile som barn för över 40 år sedan. Själva uppbrottet var svårt, att lämna alla släktingar och vänner. Hon märkte tydligt att hennes föräldrar var ledsna och oroliga, men ville inte tala om det.

ANTAGLIGEN var det av välvilja. Ett barn ska inte behöva veta allt elände.

-Mamma hade hört att det var väldigt kallt i Sverige, så hon packade varma kläder. Mössor och tröjor i ylle, varma täcken. Böcker var viktiga för henne också, så att jag kunde fortsätta lära mig spanska. Och så foton förstås.

FÖR MIG VAR mina leksaker viktiga. Jag hade önskat mig en docka och när jag var ungefär 5 år fick jag en av min pappa som kunde gå. Den var speciellt viktig för mig och hade nog varit min tröst när jag saknade min kusin och alla andra jag hade lämnat kvar.

TYVÄRR blev dockan kvar.

VAD BLIR KVAR?
VAD BLIR KVAR?

INNEHÅLL

GENOM LINSEN

SID 6-9

Vilka minnen vill man ge sitt barn från barndomen? Vilka bilder vill man som förälder skicka med barnen in i vuxenlivet? Vad blir kvar och hur kan man som förälder påverka det?

HISTORISKA DETALJER

SID 10

LIKA BEGRAVNINGSAVGIFT

SID 11

ETT LÅNGSAMT FARVÄL

SID 12-15

Älska varandra i nöd och lust! En uppmaning som man ofta hör vid vigslar och som känns självklar och enkel. Men hur går det sen? Ja, i lust går säkert bra och rätt mycket nöd klarar man nog också av. Men hur mycket? När nöden är så stor att man inte längre känner igen varandra? Kan man älska en person som blivit en annan? En som inte längre riktigt vet vem du är.

STÄMNINGSHÖJARE

SID 18

GLAD GEMENSKAP I HALLUNDA

SID 16-17

ATT TA AVSKED

SID 19-21

Begravningen kan kännas som något man helst vill slippa, men den har stor betydelse för hur vi sedan kan klara av att leva med sorg. I samtalet med prästen några dagar före begravningen finns tid för frågor och minnen. Tid för tröst, kanske förlåtelse och hopp.

500 ÅR MED LUTHER

SID 22-23

ÄNTLIGEN FÖRSKOLA

SID 24

BOKTIPS

SID 27

PATTI SMITH OCH KG HAMMAR

SID 26

GRÖNA FINGRAR

SID 28-29

Lars-Åke Larsson och Hanna Ovebring är båda trädgårdsmästare på Lilla Dalens begravningsplats. En plats för både liv och död.

ALLHELGONA I BOTKYRKA

SID 30-31

Vad blir kvar?

Frågan får mig att tänka på ett hus som brann för något år sedan i närhet av där jag bor. Branden startade på vinden. Sen gick fort och var stundtals väldigt dramatiskt med svart rök som täckte himlen. Ingen kom till skada. Men eld, rök och räddningstjänstens vattenkaskader trängde in överallt i husets vinklar och vrår. De boende i huset sprang ut på gatan. Alla husen runtomkring fick evakueras. En del fick ingen tid alls. Andra några minuter att samla ihop de viktigast.

Och vad tar man med sig i en situation som denna? Telefonen. Ja, men även bilder tror jag många svarar. Skriver man dagböcker tar man nog med sig det. Eller kanske något föremål med högt affektionsvärde. Något man fått av en nära vän eller släkting. saker som gått i arv. Minnesaker. saker som hjälper oss att komma ihåg en händelse, en upplevelse, en känsla.

Vad blir kvar frågar vi oss i denna tidning. Ta det här med att fota sina barn. Vilka bilder vill man som förälder skicka med barnen in i vuxenlivet? Vilka minnen vill man ge sitt barn från barndomen? Vad blir kvar och hur kan man som förälder påverka det?

Vi möter också Brigitta vars man Tommy drabbats av Alzheimers sjukdom. Det blev början på ett annat liv för dem, både som par och som individer. Mycket är förändrat i vardagen. Men också minnen. Minnen som de tidigare delade med ord, finns nu kanske bara kvar i form av en gest, en känsla, ett leende.

Att vara med vid en begravning kan kännas som något man helst vill slippa, men den har stor betydelse för hur vi sedan kan klara av att leva med sorg. I samtalet med prästen några dagar före begravningen finns tid för frågor och minnen. Tid för tröst, kanske förlåtelse och hopp. Vi lät åtta präster berätta om hur de ser på sin roll i begravningstjänsten och sorgesamtalet.

Nu under allhelgonahelgen strömmar människor till kyrkogårdar och till kyrkorna för att minnas och hedra sina nära och kära. Var rädd om dina minnen. Det är bland det värdefullaste vi har, att dela minnen av glädje, lust men också lidande. Att minnas hjälper oss att hålla fast vid det som är viktigt i livet. I dödens närhet blir vi mer mänskliga.

Vad blir kvar?

Bläddra och läs. Förhoppningsvis blir någonting kvar när du lägger i från dig tidningen.

Redaktionen genom

Andréas Lindström, formgivare

ANN-CHRISTINE BLIXTH

Arbetar med kommunikation och strategifrågor i församlingen. Ingen av hennes anhöriga är begravda i stockholmstrakten, men hon brukar ändå komma till Lilla Dalens minneslund under allhelgonahelgen. Kanske inte så mycket för att minnas sina egna anhöriga, utan mer för att påminnas om "släktens gång" som det står i Härlig är jorden. Vi är alla på vandring genom livet och vidare in i döden. Det ger perspektiv och tacksamhet.

BEATRICE LÖNNQVIST

Beatrice Lönnqvist är präst i Norra distriktet. Hon har drabbats av Elena Ferrantefebren men tycker också att Apostlagärningarna är lika spännande som en god deckare. Hon tycker att kyrkogården under allhelgonhelgen är bland det vackraste som finns.

ARNE HYCKENBERG

Har varit fotograf sedan 80-talet. Enkla saker som ett foto eller en sak som lämnats kvar kan få oss att minnas en person eller händelser som ligger långt tillbaka i tiden. Det blir som ett svagt eko av det som inte längre finns kvar. Några exempel på det finns på tidningens förstasida. Du kan säkert tänka på många saker som ger dig samma känsla.

INGA-BRITT ROVA

Ledamot i kyrkofullmäktige och kyrkoråd. Kyrkvård i Tumba kyrka. Som pensionerad förlagsredaktör är hon lycklig över att få lustläsa och slippa ägna tid åt en massa opublicerbara manuskript. Det blir mest skönlitteratur men också en och annan fackbok eller biografi. Läser ofta korrektur på Botkyrka församlingsblad.

ANDRÉAS LINDSTRÖM

Arbetar med kommunikation. Gärna tillsammans med idéorganisationer. Till Allhelgona går han alltid med sin familj till kyrkogården för att tända ljus när dagsljuset precis övergår i skymning och höstmörkret sakta sänker sig över alla flämtande ljuslåg.

BOTKYRKA FÖRSAMLINGSBLAD #4. 2016

REDAKTÖR: Ann-Christine Blixth, annchristine.blixth@svenskakyrkan.se

REDAKTION I DETTA NUMMER: Ann-Christine Blixth, Arne Hyckenberg,

Inga-Britt Rova, Beatrice Lönnqvist, Andréas Lindström

FORM: Andréas Lindström, andreas@september.se

ANSVARIG UTGIVARE: Per Axerup per.axerup@svenskakyrkan.se

TALTIDNING: Församlingsbladet finns som taltidning. Ring 08-530 222 00 för info

DISTRIBUTION: Posten UPPLAGA: 31 800 ex

TRYCK: Sörmlands Grafiska OMSLAGSFOTO: Arne Hyckeberg, Beatrice Lönnqvist, Ann-Christine Blixth, Andréas Lindström

MITT INSTAGRAM

MED PETER STENING

+

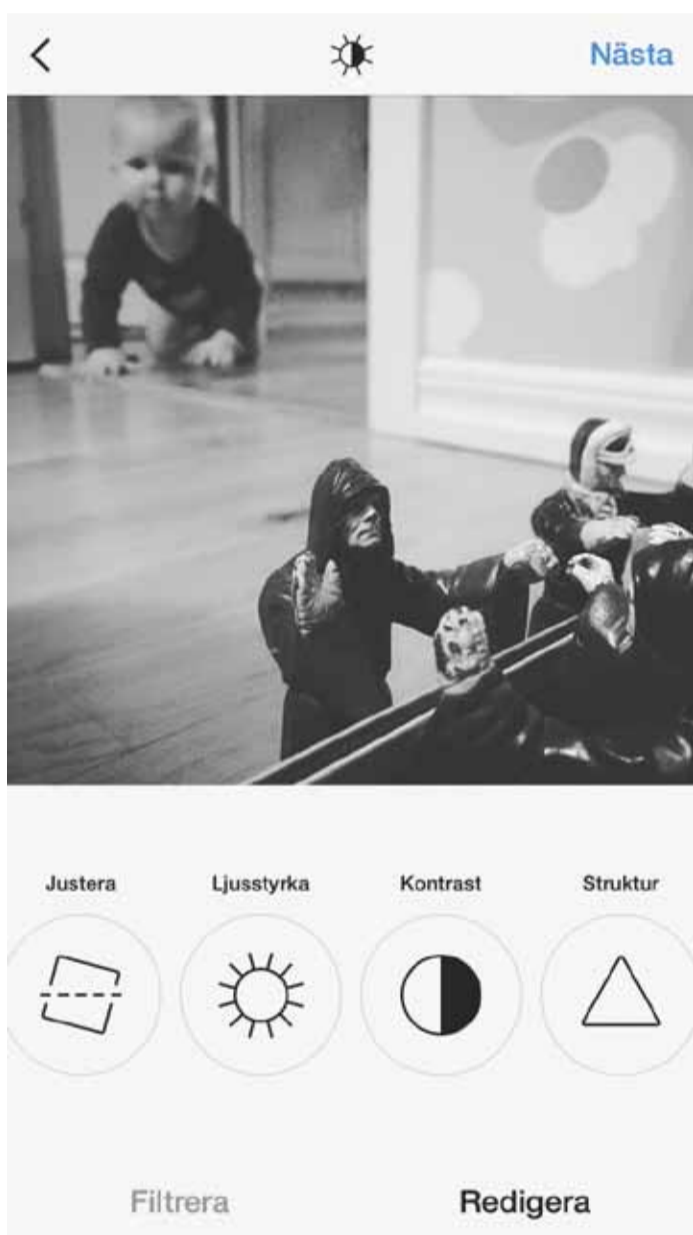
+

● **ORIGINALBILD** – En händelse, en känsla, ett tillfälle, fångad med mobilens kamera.

● **INSTAGRAM** – En app för att med foto och video föreviga och dela det som händer i ens närhet. Och det omvända, följa sina vänner och familj och se vad de gör.

VAD BLIR KVAR?
VAD BLIR KVAR?

»På Instagram delar jag bilder som berättar om var i livet jag är just nu och helst vill jag att bilderna ska kombinera två intressen. Som en bild på Elvira tillsammans med mina Star warsfigurer, som jag lekte med när jag var liten.«

● **NYTT UTTRYCK** – Samma bild fast ändå inte.

● **FILTER** – Ljusstyrka, skuggor, färg, skärpa, allt går att justera så att bilden förändras till just det uttryck som man känner för i stunden.

● **Möt Peter Stening med dotter Elvira samt Anette Leser med dottern Victoria. Vilka bilder vill de skicka med barnen in i vuxenlivet? Vad blir kvar och hur kan man som förälder påverka det?**

VAD BLIR KVAR?
VAD BLIR KVAR?

Vilka minnen vill man ge sitt barn från barndomen? Vilka bilder vill man som förälder skicka med barnen in i vuxenlivet? Vad blir kvar och hur kan man som förälder påverka det?

BARNDOMEN SEDD GENOM KAMERALINSEN

TEXT: **Beatrice Lönnqvist** FOTO: **Arne Hyckenberg**

För föräldrar som fått sitt första barn är dessa frågor aktuella så vi åkte till Tullinge gård för att få svar på frågorna. Där rör sig många föräldrar och barn på babyrytmik och barnkör.

Vi kommer när babyrytmiken just har avslutat sin samling och tid för lek och samtal har tagit vid. Några föräldrar närmar sig kaffebordet med sitt barn på höften, någon annan följer efter sin ettåring som vill leka i lekrummet och i en lugn vrå får ett barn sin hunger stillad.

Anette Leser och hennes dotter Victoria ett år och två månader är två av deltagarna på babyrytmiken och de har varit med sedan gruppen startades på vårvintern. Victoria är döpt i Tullinge kyrka och för Anette som är uppvuxen i Svenska kyrkan i Gävle var Tullinge gårds babyrytmik en självklar gemenskap som hon sökt sig till. Anette berättar att Victoria tycker mycket om musik och börjar dansa så fort de närmar sig Tullinge gård.

Anette tar mycket bilder med sin mobilkamera på Victoria. Bilderna skickar hon sedan vidare till sina vänner och sin familj.

–Jag vill ta ögonblicksbilder från vardagen. På bilder från min barndom har alla samma minner och man tog bilder oftast vid högtider, förklarar hon.

BILDERNA BLIR LITE SANNARE

Anette berättar att hon inte delar några bilder varken på Facebook eller på Instagram, (som är de vanligaste kanalerna för sociala medier.) Anette tror att det beror på att hon inte har någon vana att lägga upp bilder och därför blir det inte att hon gör det.

–Mina bästa bilder framkallar jag och sätter in i ett gammaldags album så att Victoria har det kvar när hon blir lite äldre.

Anette berättar att hon tycker om att ta bilder i vardagen. Hon förklarar:

–Så att man kommer ihåg och får en annan förståelse, bilderna blir lite sannare och man kan se många likheter i efterhand.

Redan nu som ettåring brukar Victoria titta i sitt album men hon tycker bäst om att se sig själv på film.

I babyrytmiken deltar även en av församlingens pedagoger Peter Stening. Han är föräldraledig fram till februari med sin drygt ettåriga dotter Elvira. Även hon tycker mycket om att se sig själv på film och Peter filmar mycket. Hans ambition är att göra en film över hennes liv och ge till henne på studenten.

Peter tar kort varje dag på Elvira, så många att minnet i telefonen nu tagit slut.

–Jag har ändå det fetaste minnet i telefonen, säger han och ler.

Peter tar bilderna för att komma ihåg den där delen av livet och han delar sina bilder både på Facebook och

■ Peter Stening med drygt ettåriga dotter Elvira. Peter filmar mycket och Elvira tycker mycket om att se sig själv på film.

på Instagram men han väljer bilderna med omsorg.

–På Instagram delar jag bilder som berättar om var i livet jag är just nu och helst vill jag att bilderna ska kombinera två intressen. Som en bild på Elvira tillsammans med mina Star warsfigurer, som jag lekte med när jag var liten.

GILLA-KNAPPEN

Peter berättar att han är restriktiv med bilderna som han delar på Facebook. Men är mer frikostig på Instagram, där hans följare är personer som han känner och som delar hans intressen. Men han väljer ändå bilderna med omsorg.

–Jag försöker att inte lägga upp bilder som Elvira kan skämmas över. Jag vill ta hänsyn till henne eftersom hon inte nu kan svara på om hon vill vara med eller inte.

Peter minns att innan han fick barn så tryckte han inte alltid på gilla-knappen när hans vänner delade bilder på sina barn. Då brydde han sig inte men nu delar han ju själv bilder på sitt barn.

–Den perspektivförändringen är konstig, säger han och tillägger:

–Nu vill jag ju dela bilder för att jag är stolt. Det Elvira klarar av, som att klappa händerna, är ju jättestort.

ÖGONBLICKSBILDER

Både Anette och Peter konstaterar att det är lättare att ta bilder nu än när de själva var små. Tillgängligheten till kameran i telefonen är en bidragande orsak. Kameran blir mer som en anteckningsbok som man alltid har med sig.

Vad blir då kvar? är frågan. Svaret blir många, många bilder från både fest, högtid men framförallt från vardagen. Ögonblicksbilder som skildrar livet och hur det är när man är både glad och ledsen. Kanske kan det stora flödet av bilder ge en djupare bild av barndomen än förr, kanske också en sannare?

Men hur bilderna påverkar vårt eget minne är en annan fråga men bilderna är ändå det som finns kvar.

A woman with long brown hair, wearing a black jacket over a striped shirt and light-colored pants, sits on the ground. She is holding a young child with light brown hair on her lap. The child is wearing a red jacket, light-colored pants, and patterned socks. They are leaning against a large tree trunk. The ground is covered with fallen autumn leaves. In the background, there are green bushes and a blue car parked.

»Jag vill ta ögonblicksbilder från vardagen, bilderna blir lite sannare och man kan se många likheter i efterhand.«

● Anette Leser och dottern Victoria. Anette tar mycket bilder med sin mobilkamera på Victoria. Bilderna skickar hon sedan vidare till sina vänner och sin familj.

2 dagar

Under allhelgonahelgen minns vi på ett särskilt sätt våra döda. Vi smyckar gravar med blommor och tänds ljus som lyser upp i mörkret mellan Alla helgons dag och Alla själars dag. Allhelgonahelgen innehåller två helgdagar. Alla helgons dag är en rörlig helgdag som firas den lördag som infaller mellan 31 oktober och 6 november. 2016 infaller Alla helgons dag lördag 5 november. Alla själars dag firas dagen efter alla helgons dag, på söndagen. Traditionellt var det på alla själars dag man mindes och hedrade sina döda närstående men nu för tiden går hela helgen i ljusets och minnenas tecken.

»Jag är uppståndelsen och livet. Den som tror på mig skall leva om han än dör, och den som lever och tror på mig skall aldrig någonsin dö.«

JOHANNESVANGELIET 11:25-26

Foto:Arne Hyckenberg

BEGRAVNINGSVAPEN

Begravningsvapen är de olika typer av heraldiska vapen som blivit burna i en begravningsprocession. Efter begravningen hängdes sådana vapen ofta upp i begravningskyrkan eller i en annan kyrka med koppling till den döde. Den avlidnes heraldiska vapen bars ursprungligen i form av en faktiskt brukad sköld. När skölden föll ur bruk som en del av en krigares rustning målades det fullständiga vapnet på en träskiva som bars på en stång i begravningsprocessionen. I det svenska riket började dessa vapen, ofta kallade huvudbarn, att utföras utskurna i trä och bemålade.

Historiska detaljer

Om du besöker Botkyrka kyrkogård under allhelgona, missa inte alla de många historiskt intressanta detaljer från olika epoker som finns i Botkyrka kyrka. Till exempel hänger längs väggarna stora släktsköldar, begravningsvapen. Dessa kommer i huvudsak från de stora adelsfamiljerna som bodde på gårdar och gods Hallunda, Alby och Vårby på 1600-1700 talet. Då någon dog i dessa släkter bar man vapnet först i processionen med kistan till kyrkan. Efter begravningen hängdes de upp i kyrkan. Den äldsta tillhörde Måns Clementsson Oliveblad som föddes 1552 och var en av de personer som såg till att Sverige kunde betala danskarna för Elfsborgs andra lösen efter freden i Knäred 1613. De övriga tillhör till största delen hans söner och svärsöner.

Per Stråle är en utsocknes överstelöjtnant från trakterna kring Uppsala. Han var född 1645 och arkebuserades utanför Botkyrka kyrka 1684 för att ha dödat en bonde. Kroppen begravdes i kyrkan och hans vapen hänger på södra väggen, längst åt öster.

Foto:Arne Hyckenberg

Berättelser från kyrkogården

Tullinge parkkyrkogård, som omger Tullinge kyrka, invigdes år 1974. I kyrkogårdens omedelbara närhet finns ett gravfält från järnålderns senare del, säkert delvis från tiden strax före kristendomens ankomst till bygden. I den del kyrkogården inte omges av gravfältet eller av naturliga avgränsningar i terrängen finns en kallmur (en mur som uppförts utan murbruk eller annat bindemedel) av stora enkelt tuktade stenar. Stora vackra träd finns över hela området, något som ytterligare förstärker intrycket av tidlöshet. Söndag 6 november kl 12.30 kommer Lennart Sjöström, tidigare kyrkogårdschef, till Tullinge kyrka, och berättar om Tullinge parkkyrkogård.

#taenminut

HELGON

Tidigt i den kristna kyrkan började man fira helgon och minnet av martyrer. Helgon var människor man höll särskilda, heliga. Till martyrer räknas människor som dött för sin tro.

Det blev till slut många dagar att fira och ett behov uppstod av att samla helgonen och martyrerna utan namn till en egen helgondag. För cirka tusen år sedan införde därför den tyskromerske kejsaren Ludvig den fromme en gemensam dag för alla de helgon som inte kunde få egna dagar i almanackan.

Helgonen skiljer sig i betydelse hos den enskilde kristna och mellan olika kristna traditioner.

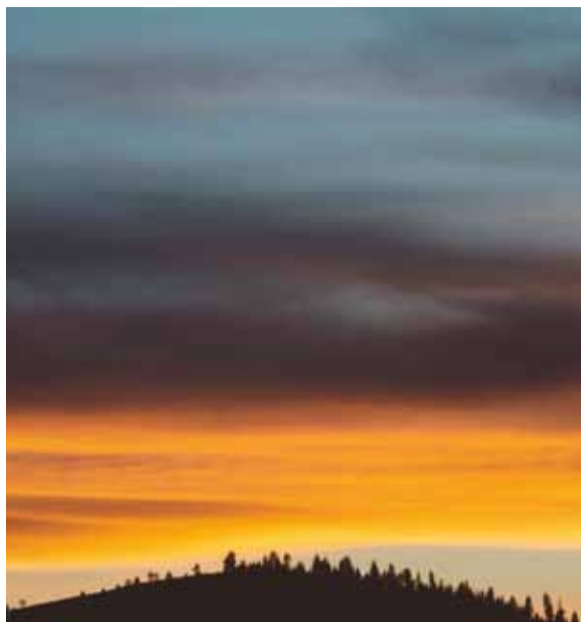

Foto:Unsplash

... I Tumba kyrka lördag 5 november kl 15 blir det en mässa på spanska med sång av Rafael Rojano, Daniel Adana, Ana Lindell och Julia Karla Berggren.

Mässan leds av prästen Telva Troncoso.

Tänd ett ljus på nätet

Tänd ett ljus på nätet. Mer än hälften av alla svenskar söker sig till en kyrkogård under allhelgonhelgen för att tända ett ljus. De som inte kan besöka en kyrkogård kan istället tända ett ljus på kyrkans digitala bönewebb be.svenskakyrkan.se. På Facebook kommer man att kunna se en film i 360° från en kyrkogård vid allhelgona. Det är ett sätt att göra det lättare för människor att uppleva kyrkogården och göra den tillgänglig för fler.

Vårda minnena

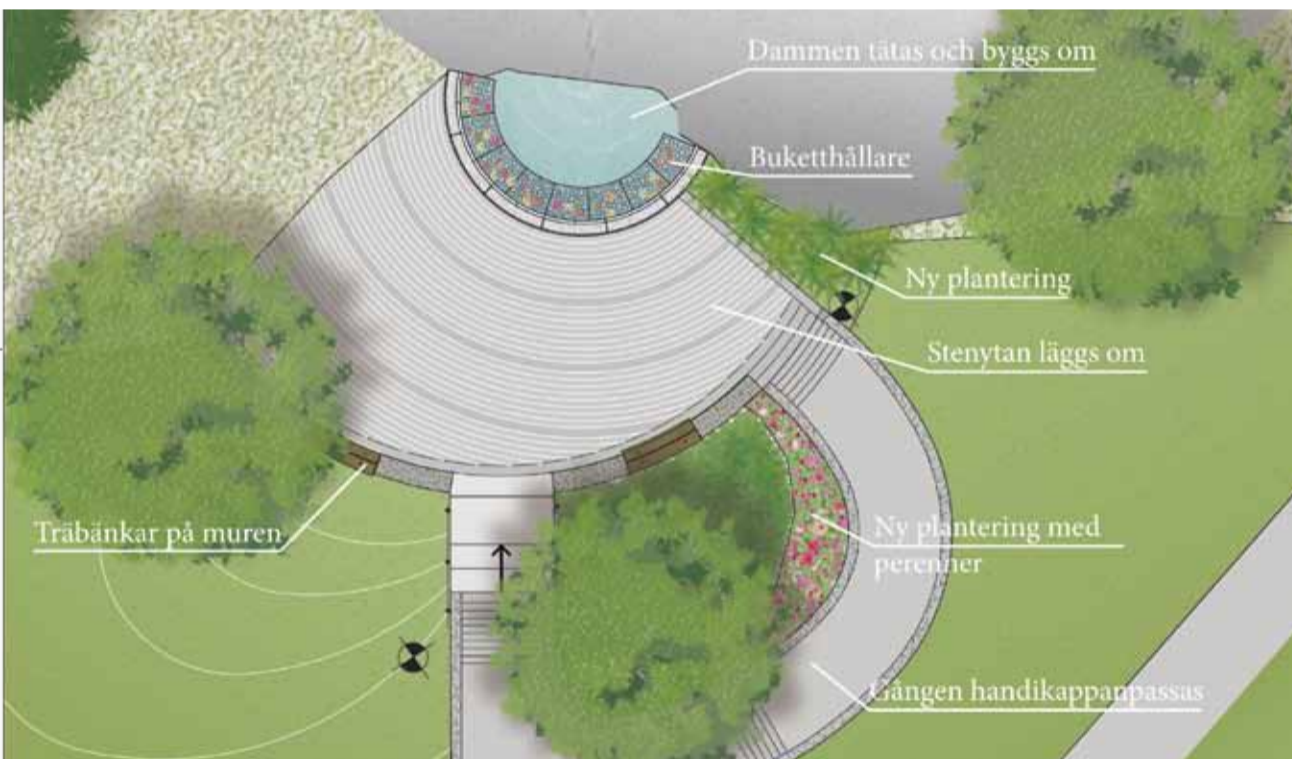
Under allhelgonhelgen strömmar människor till kyrkogårdar och till kyrkorna för att minnas och hedra sina nära och kära. Var rädd om dina minnen. Det är bland det värdefullaste vi har, att dela minnen av glädje, lust men också lidande. Det är mycket viktigt att tänka på det i allhelgonatiden. Att minnas hjälper oss att hålla fast vid det som är viktigt i livet. I dödens närhet blir vi mer mänskliga, då kan vi inte fly.

Under allhelgonhelgen kommer många ljus att brinna i höstkylan

I Botkyrka är kyrkor och kapell vid kyrkogårdar och begravningsplatser öppna under hela helgen för ljuständning och bön. Du kan också ta en kopp kaffe och sitta ner en stund. Vid vissa tidpunkter avbryts tystnaden av stilla musik eller musik- och minnesgudstjänst.

LÄS MER PÅ SID 30-31.

Foto:Arne Hyckenberg

Minneslunden på Lilla Dalen renoveras

Renoveringsarbetena beräknas pågå till och med vecka 49. Under renoveringen är det inte möjligt att besöka utsmyckningsdelen. Däremot finns det en tillfällig utsmyckningsplats under tiden som minneslunden renoveras.

Lika begravningsavgift för alla

Alla som är folkbokförda i Sverige och betalar kommunal inkomstskatt betalar begravningsavgift. Från och med 2017 är denna enhetlig i hela landet, undantaget i Stockholms och Tranås kommuner. Det är riksdagen som tagit beslutet och Svenska kyrkan gör detta på uppdrag. Undantagna är Stockholm och Tranås där kommunerna har ansvar för begravningsverksamheten. I Botkyrka blir det en höjning från 19 till 24 öre per skattekrone. Begravningsavgiften ska täcka de enligt lagen nödvändigaste kostnaderna i samband med gravsättning av en avliden.

Ett långsa

TEXT: Ann-Christine Blixth FOTO: Andréas Lindström, Unsplash

■ Vid födseln finns ca 100 miljarder nervceller i hjärnan. Vid Alzheimers sjukdom dör närmare 90 procent av dem. Sjukdomen yttrar sig i två förändringar i hjärnan, plack och tangles. Placket lägger sig som små klumpar vid nervtrådarna. Tangles består av små trådliknande strukturer som bildas inuti cellkroppen och förhindrar transporten av näringsämnen inuti nervcellen. Tillsammans gör de att kontaktvägarna mellan nervcellerna till en början blockeras och senare dör.

VAD BLIR KVAR?
VAD BLIR KVAR?

mmt farväl

Älska varandra i nöd och lust!

En uppmaning som man ofta hör vid vigslar och som känns självklar och enkel. Men hur går det sen?

Ja, i lust går säkert bra och rätt mycket nöd klarar man nog också av. Men hur mycket? När nöden är så stor att man inte längre känner igen varandra?

Kan man älska en person som blivit en annan?

En som inte längre riktigt vet vem du är.

»Lite Alzheimer är väl inga problem. Det grejar vi.«

»Jag är ensam, fast han är där! Det är svårt mellan varven. Men jag säger tack och lov att han finns, det är jag så tacksam för.«

■ Efter läkarundersökningen stod det klart att Tommy hade drabbats av Alzheimers sjukdom. Det blev början på ett annat liv för dem, både som par och som individer. Ett liv som blivit helt fokuserat på Tommy. Birgitta räknar sig som medberoende och har anpassat sig själv och sitt liv efter honom. Hon anpassar sitt sätt att prata och vara efter honom.

Birgitta och Tommy har känt varandra ända sedan barnsben. På en gammal bleknad bild från 50-talet står de i blåbärsskogen på knubbiga småbarnsben med varsin korg i handen. Familjerna kände varandra och umgicks lite av och till. Det som från början var en barnens vänskap, förändrades under de senare tonåren till något mer. En kärlek som växt sig stark genom åren. Idag är de båda 67 år, har barn och barnbarn omkring sig och allt hade kunnat vara lyckligt och väl. Men någonting hände med Tommy.

Till en början en diffus förändring som bara de närmaste la märke till. Han var inte riktigt sig lik. Ville inte träffa folk längre, var sur och vresig. Birgitta fattade inte att han var sjuk, hon hade förklaringar till det mesta. En depression efter att ha gått i pension.

Det är fullt begripligt. Han skojar med mig, nog vet han hur klockan fungerar. Men till slut sa barnen ifrån. "Mamma nu måste du ta pappa till doktorn. Det är något fel på honom." Det här med demenssjukdomar fanns inte på kartan. Själv tyckte Birgitta att hans största problem var att det ena benet inte ville lyda honom helt. Det skulle nog bli bättre med sjukgymnastik, tänkte hon.

HÖSTEN 2014

Diagnosen kom hösten 2014. Efter läkarundersökningen stod det klart att Tommy hade drabbats av Alzheimers sjukdom. En demenssjukdom som gör att nervceller i hjärnan förtvinar och dör. Ett sådant smärtsamt besked är svårt att ta in. Det var enklare att sikta in sig på det krånglande benet och att få

Birgitta tipsar!

På Botkyrkas särskilda boenden finns omkring 200 personer med Alzheimers sjukdom. Uppskattningsvis bor 30-50 personer med samma diagnos hemma.

KONTAKTA KOMMUNEN!

Kommunens demenssjuksköterska/anhörigsamordnare har varit till stor hjälp och stöd för Birgitta. Här har hon kunnat fråga, gråta, få tröst och stöd, få veta vilken hjälp hon kan få från kommunen. Tommy åker färdtjänst till dagverksamheten på Solängen 2 på Alby Ång fyra dagar i veckan. Här trivs han. Varje tisdag är det dans, något som Tommy älskar. Han lär ut helt nya steg och ge sig hän i musiken. Genom en kontaktbok håller Birgitta kontakt med personalen. Utan boken skulle hon inte veta något om vad Tommy har haft för sig om dagarna.

GÅ MED I DEMENSFÖRBUNDET!

Demensförbundet startades 1984 och är idag Sveriges största anhörigorganisation för demenssjuka och deras anhöriga. Förbundet arbetar för att förbättra förhållandena för demenssjuka och deras anhöriga genom stödverksamheten i 120 Demensföreningar som arbetar ideellt runt om i landet.

BOTKYRKA DEMENSFÖRENING

Föreningen bildades 2011 och har idag ca 70 medlemmar, varav flera i grannkommunen Salem. De har sin "bas" hos Studieförbundet Vuxenskolan på Falkvägen 42 i Tumba (gamla Broängskyrkan).

SÖK INFORMATION!

På Svenskt demenscentrums hemsida finns fakta om olika demenssjukdomar och information om den forskning som bedrivs. SDC arbetar som en sambandscentral och en kunskapsbank inom demensområdet. Denna byggs kontinuerligt upp för att samla och sprida information. SDC arbetar aktivt för att driva på en positiv utveckling av vård och omsorg för ett mer demensvänligt samhälle.

sjukgymnastik. Allt annat blev för svårt. Det tog tid för henne att förstå allvaret. Lite Alzheimer är väl inga problem. Det grejar vi.

Detta blev början på ett helt annat liv för dem, både som par och som individer. Ett liv som blivit helt fokuserat på Tommy. Birgitta räknar sig som medberoende och har anpassat sig själv och sitt liv efter honom. Hon anpassar sitt sätt att prata och vara efter honom. Han blir som en busig grabb för henne.

–Jag är ensam, fast han är där! Det är svårt mellan varven. Men jag säger tack och lov att han finns, det är jag så tacksam för.

ETT MOMENT I TAGET

Med tiden har han försämrats allt mer. Han förstår inte vad ord betyder, kan inte längre utföra några vardagliga sysslor. Kan inte föra ett samtal. Minns inte hur man använder saker och ting. Har ingen tidsuppfattning. Ser saker och personer som ingen annan ser.

Birgitta behöver hela tiden handgripligen visa honom exakt vad han ska göra. Ett moment i taget. Tålmod! Ingenting går av sig självt. När Tommy vaknar på nätterna måste hon varje gång gå upp visa honom var toaletten är och vad han ska göra där. Hon kan inte bara sätta sig upp och tala om vart han ska.

Sorgen över att livet blev som det blev är alltid närvarande. Även om Birgitta är en stark kvinna som klarat av flera tunga perioder i sitt liv blir det många tårar och stunder av förtvivlan. Hon har fått rådet att inte gråta så att Tommy ser det. Det skulle göra honom mer förvirrad.

■ Med tiden har Tommy försämrats allt mer. Han förstår inte vad ord betyder, kan inte längre utföra några vardagliga sysslor. Birgitta behöver hela tiden handgripligen visa honom exakt vad han ska göra. Ett moment i taget.

■ Det är de gyllene tillfällena som ger henne styrka. Stunder då hon ser Tommy precis som han var – innan. Ett ord, ett tonfall, en glimt som hon kan leva på länge.

–Men, säger hon, jag är en känslös person och han har sett mig gråta så många gånger genom livet och han har alltid tröstat mig. Det gör han nu också. Trots att han kanske inte förstår varför jag gråter kommer han och håller om mig tills jag gråtit färdigt.

VARFÖR JUST VI?

Tröst är svårt. Vem och vad kan trösta då den man älskar gradvis blir en annan? Ingen och ingenting. Skuld känslorna ligger också på lur. Det går aldrig att göra tillräckligt. ”Jag måste se till att han blir förstådd, att han lyckas, att han mår bra, att han blir väl behandlad...” ”Men JAG då”, viskar en röst längst bak i huvudet. En röst som det inte går att lyssna till nu.

Alla frågor om liv och död blir naturligtvis aktuella. Vad är egentligen meningen med livet? Varför blev det så här? Varför just vi? Kanske är det här hennes uppdrag?

Birgitta har kvar sin barnatro och den hjälper mot panikångesten, som kan dyka upp på natten. Hennes far i himlen känner henne och vet vad hon klarar av och ger henne hopp:

–Hoppet för mig är att man egentligen inte vet något och att alla sitter i samma båt. Det är spännande att inte veta. Jag tror att det finns en mening med livet, och det är döden. Men för det vill jag inte dö, jag älskar livet. Det är så vackert, allt som Gud har skapat. Jag känner i mitt hjärta hur jag njuter av allt. Jag har kvar alla mina sinnen och det är jag tacksam för. Därför kan jag också acceptera motgångar som den här.

EN GLIMT ATT LEVA PÅ

Trots all möda och ansträngning finns kärleken kvar mellan Tommy och Birgitta. Ömhet och närhet.

–Jag vill ha honom kvar, jag tycker inte han har lämnat mig än. Han finns kvar fysiskt till exempel när vi kryper ner i sängen på kvällen. Vi pussas och kramas mycket. Eller när vi sitter tillsammans framför morgontv med vår frukost. Han finns ju där och jag kan killa honom på ryggen. När han vänder sig om ser jag hans nacke som jag älskar och kan stryka honom över den. Han finns där för mig.

Sedan det kan uppstå märkliga situationer som då Tommy helt plötsligt tittar på Birgitta och undrar vem hon är. ”Är du gift? Ja, jag ska inte bråka med din gubbe!” Eller kanske är hon hans mamma? Eller när han puffar på henne och undrar om hon såg den lille killen som smet nerför trappan.

Men det är de gyllene tillfällena som ger henne styrka. Stunder då hon ser Tommy precis som han var – innan. Ett ord, ett tonfall, en glimt som hon kan leva på länge. Så känns det lite lättare, just då.

Litteratur och film

Ett långsamt farväl (Ulla Assarsson. IDUS förlag). Efter 9 månaders sjukskrivning och en lång väntan och oro har mina allra värsta farhågor bekräftats. Min man har Alzheimers sjukdom! Han är bara 62 år och vi skulle njuta av livet, barnen och barnbarnen tillsammans. Ville helst bara sätta mig någonstans för mig själv och gråta ut. Hur ska vårt liv bli? Min man är samlad och försöker vara stark. Vet inte om han har tagit in beskedet riktigt fullt ut ännu. Hur tänker han och vad kommer att hända med honom? Mardrömmen som jag känt närvaro av under ett par års tid har nu kommit och knackat på vår dörr. Jag har i grunden en positiv inställning till det mesta och har oftast förlitat mig på att jag har förmågan att hitta lösningar på olika problem som uppstått i såväl arbetslivet som privatlivet. Min livsfilosofi att det mesta kommer att gå bra har alltid gett mig tillförsikt till framtiden och hur livet skulle utveckla sig. Den 17 september 2007 blev jag ordentligt omskakad i min livsfilosofi och en avgrund öppnades framför mig.

Anhörigboken (Demensförbundet). Anhörigboken ges ut av Demensförbundet och innehåller goda råd och kunskap om demenssjukdomar. Den tar också upp rättigheter och vart man ska vända sig som anhörig. Anhörigboken kostar 150 kr och kan beställas från Demensförbundets butik. Medlemmar i lokala demensföreningar eller i Demensförbundet får boken gratis

En sång för Martin. En svensk romantisk dramafilm från 2001 i regi av Bille August. Manusets bygger på Ulla Isakssons självbiografiska bok Boken om E, som handlar om hennes make Erik Hjalmar Linder som drabbades av Alzheimers sjukdom. Violinisten Barbara möter kompositören Martin och de förälskar sig. De flyttar ihop och Barbara hjälper Martin att försöka avsluta hans storverk, en opera. Men Martin börjar glömma saker och en läkare konstaterar att han lider av Alzheimers sjukdom. Barbara kämpar tålmodigt med att ta hand om honom, men Martin försvinner in i sig själv, och förlorar gradvis kontakten med omvärlden.

Alzheimers vals. Dokumentärfilmen Alzheimers vals har visats flera gånger i TV. Den handlar om Bo Lycke och hans ”fiende”: Alzheimers sjukdom. Omgiven av vänner, musik och havet bor han med sin fru Eva på Brännö. För åtta år sedan fick han sin diagnos och när filmen slutar har det gått mer än tio år. Bo Lycke berättar själv med humor och smärta. Filmen är gjord av Brita Landoff och kan köpas via Demensförbundets webb.

»som fisken i vattnet«

Ljusets kyrka vill vara en öppen och glad gemenskap. En plats för kunskap, livsnäring och möjlighet att växa som människa. Här vill vi trivas som fisken i vattnet.

Ljusets kyrka ligger strax intill Hallunda centrum på Tomtebergavägen 16

FOTO: Arne Hyckenberg

VAD BLIR KVAR?
VAD BLIR KVAR?

LJUS

Stämningshöjare. Symbolik.
Värme. Livgivande kraft.
Det finns många ingångar
till ordet ljus.

»Ljuset är en av
de vanligaste
symbolerna«

Ljus i kyrkan

Många kristna kyrkor använder olika typer av ljus för olika ändamål och vid olika tillfällen. Dessa ljus är alltid vita.

Ljus på gravar

Att tända ljus på gravarna har rötter i förkristna traditioner. Man trodde att de döda i samband med sommarens slut och vinterns början återvände hem och behövde vägledas med ljus och eldar.

Talgdankar

Sedan 1400-talet hade man använt ljus av talg eller vax för att lysa upp under dygnets mörka timmar. Dessa talgdankar gav dock inte så mycket ljus och både droppade och osade, bi-vaxljusen var en dyrbar lyxvara, och användes bara av de riktiga rika.

Ljus som lyser i mörkret

Stearinljus

Den franske kemisten Michel Chevreul upptäckte att talg och feta oljor är blandningar av fast fett (stearin och margarin) samt flytande fett (olein). Året 1825 kunde han söka patent på sin metod och stearinljus kunde produceras i större skala.

Liljeholmen

År 1837 såg industrimannen och Aftonbladets grundare Lars Johan Hierta stearinljus på sin resa till London. Han blev imponerad och bekostade inköp av utrustning och 1838 ställdes den första maskinen upp i en byggnad på Liljeholmen.

Elljus tar över

Under början av 1900-talet minskade försäljningen när det elektriska ljuset gjorde sitt intåg i landet, och de förbättrade fotogenlamporna gav ju ett starkare ljus.

Dopljus

När vi i dopet tänder dopljuset för den nydöpte säger prästen. Tag emot detta ljus. Det är en påminnelse om Jesus som sade: Jag är världens ljus. Den som följer mig skall inte vandra i mörkret utan ha livets ljus.

»Jag är
världens ljus«

Stadstradition

Det var först mot slutet av 1800-talet som bruket att tända ljus vid gravarna växte fram i Sverige, främst i städerna.

Stämningshöjare

På 1960-talet vände trenden och man började använda ljus som stämningshöjare.

Livgivande kraft

I Gamla testamentet förknippas ordet ljus i synnerhet med Gud och kan mer eller mindre tydligt fungera som guds beteckning. Ljuset står också för Guds vägledning och hans livgivande kraft. Ibland är det en symbol för människans liv.

Ljuset i bibeln

Ljuset är en av de vanligaste symbolerna i religionshistorien och nämns också ofta i bibeln.

60 000 ljus

Inför allhelgonahelgen delar Svenska kyrkan i Stockholm ut 60 000 ljus i kollektivtrafiken. Här i Botkyrka kan du träffa på människor från de olika kyrkorna vid pendeltåg och T-banestationer som delar ut ljus och program för helgen.

»Lyser upp under
dygnets mörka
timmar«

Himmelsk värld

Symbolen används på liknande sätt i Nya Testamentet men får också nya kristna betydelser. Den tillämpas på Kristus eller budskapet om honom på erfarenheter i omvändelsen på de kristnas nya andliga liv och på den himmelska värld som väntar dem.

» Ljuset står också för Guds vägledning och hans livgivande kraft «

Finns det något svårare att ta avsked från någon som stått oss nära?

Kanske skulle det vara någon som vi inte riktigt har lyckats leva väl tillsammans med. Begravningen kan kännas som något man helst vill slippa, men den har stor betydelse för hur vi sedan kan klara av att leva med sorg. I samtalet med prästen några dagar före begravningen finns tid för frågor och minnen. Tid för tröst, kanske förlåtelse och hopp. Vi lät åtta präster berätta om hur de ser på sin roll i begravningsgudstjänsten och sorgesamtalet.

CINA

»Det är vår uppgift att se till att begravningen blir genomförd och att det finns en ordning för hur det går till. Detta skapar trygghet för de anhöriga.«

»Sorgesamtalet är en möjlighet att tala om livet, döden och sorgen i förväg, för att orka vara närvarande vid ett viktigt avsked.«

PER**CECILIA**

»Att leda en begravningsgudstjänst är ett speciellt förtroende eftersom vi oftast inte känt den avlidne. Ändå ska gudstjänsten kännas som om vi gjort det.«

1 KORINTIERBREVET KAPITEL 13 VERS 12.

Ännu ser vi en gåtfull spegelbild; då skall vi se ansikte mot ansikte. Ännu är min kunskap begränsad; då skall den bli fullständig som Guds kunskap om mig. Men nu består tro, hopp och kärlek, dessa tre, och störst av dem är kärleken.

»Ett sorgesamtal är ett sätt att minnas den avlidne tillsammans. Därför frågar vi ofta om den avlidnes liv för att få lyssna till just den här personens livsberättelse. Det är också ett sätt att börja bearbeta sorgen.«

LEA

42
begravningar under
2015 var utan reli-
glös anknytning.

28
begravningar under
2015 hölls enligt
annat trossamfunds
ordning.

INGEMAR

»Den avlidnes berättelse griper ofta tag i min egen livsberättelse. Att få lyssna till en människas liv är en ynnest. Det ger mig nyanser som kan leda vidare till val av bibeltext och till musik«

12000

2015 var närmare 12 000 personer med på någon av de 254 begravningsgudstjänsterna som hölls i Svenska kyrkans ordning i någon av kyrkorna i Botkyrka. De flesta väljer Tullinge kyrka, Botkyrka kyrka eller Lilla Dalens ceremonibyggnad.

EVA

»När vi möter de anhöriga visar vi att riten i sig kommer att bära dem. I begravningsgudstjänsten möts kyrkans tradition och berättelse med den avlidnes berättelse. Tillsammans kan det spegla hoppet om ett liv tillsammans med Gud både nu och efter döden.«

TELVA

»Sorgesamtalet innehåller också en mängd beslut. Om vilka psalmer som passar bäst, vilken musik som ska spelas men det prästens uppgift att visa på Guds nåd även i det praktiska.«

»Förhoppningsvis blir vi som präster en länk i det svåra. Vi känner ju också igen varandra när vi ses vid begravningen. Det skapar trygghet både för prästen och för de anhöriga.«

ANNA-LENA

BÖN FRÅN BEGRAVNINGSGUDSTJÄNSTEN

*Gud, det går inte att förstå
hur livet kan vara så vackert och fullt
av glädje för att sedan förändras och
göra så ont.*

*Ta emot NN i din famn
bär hennel/honom
nära ditt hjärta i din oändliga kärlek.*

*Bär också oss
lika nära dig och
ge oss kraft att fortsätta leva.
Amen.*

LUTHER

TEXT: Hanna Wallsten FOTO: Andréas Lindström

Reformationen har satt djupa spår i svensk kultur. Och vi snackar inte dyster pliktkänsla och asketisk livsstil. Nej, Luthers arv är läskunnighet och jämlikhet.

Den 31 oktober 1517 spikade munken Martin Luther upp 95 teser om den så kallade avlaten, på kyrkporten i Wittenberg. Den medeltida kyrkan hade börjat sälja avlatsbrev, och genom att köpa ett sådant kunde den som hade syndat få förlåtelse utan att behöva göra någon särskild botgöring. Kyrkan behövde pengar till det stora bygget av Peterskyrkan i Rom bland annat. Detta köpsläende med synd och botgöring upprörde Martin Luther, men när han spikade upp sina teser hade han nog knappast tänkt sig vilka enorma konsekvenser det skulle få.

I DEN TYSKA REFORMATIONENS SPÅR

Kyrkans maktelit ville få Martin Luther utesluten och helst avrättad. Samtidigt såg många furstar i Tyskland och kringliggande länder Martin Luthers idéer som mycket fördelaktiga. Om kyrkan, och kejsaren, tappade makt fanns utrymme för furstar att kliva framåt. Martin Luther skyddades och så småningom bildades nya kyrkor, de evangelisk lutherska, med furstar och kungar som överhuvud. Så även i Sverige. Redan 1527 beslutade riksdagen i Västerås att kyrkan i Sverige skulle bryta med Rom för att i stället följa den tyska reformationens spår. Vid ett möte i Uppsala 1593 slutfördes övergången.

–Orsaken till att Sverige blev protestantiskt var inte att svenska folket var missnöjda med den katolska kyrkan eller påven. Tvärtom, 1400-talet var ett mycket fromt århundrade. Men kungamakten såg att Luthers läror kunde stärka statsbygget. Särskilt idén om de två regementena, det andliga och det världsliga. Båda lika kristna och båda lika mycket värda, passade när Gustav Vasa ville få ihop landet under sig, förklarar Urban Claesson. Han är professor vid Högskolan Dalarna med inriktning på kyrkohistoria, och knuten till Svenska kyrkans forskningsenhet.

SJÄLV TA ANSVAR FÖR SIN GUDSRELATION

Men Luther var också populär bland vanligt folk. Hans pamfletter köptes och lästes. Detta skapade en helt ny, horisontell gemenskap, som katolska kyrkan aldrig konfronterats med tidigare.

Martin Luther ville att varje människa själv skulle ta ansvar för sin Gudsrelation. Därför behövde hon ha en grundläggande kunskap om kristen tro, vad som står i bibeln och vilka dogmer som gäller för kyrkan. Luther översatte Bibeln till tyska och hans översättning spreds snabbt. Han författade också en liten katekes som presenterade och förklarade tio Guds bud, Herrens bön, Trosbekännelsen, dopet och nattvarden.

MÅNGA SPÅR I SAMHÄLLET

Boktryckarkonsten utvecklades vid samma tid som Luther var verksam och hans skrifter fick därför en spridning som inga andra dittills.

Urban Claesson ser många spår av Luthers läror i dagens svenska samhälle.

För det första blev reformationen blev ett kunskapslyft. Katekesen spreds verkligen över hela landet. 1686 lagstadgades att alla skulle lära sig läsa för att bättre lära sig katekesen. Barn lärde sig läsa hemma eller av byns präst eller kantor.

–Detta planterade ett viktigt frö för framtiden. Folk läste, började diskutera, tänka själva och reformera samhället. Att vi har demokrati har vi delvis Luther att tacka för. Idag har vi en väldigt stark tilltro till det skrivna ordet. Vi förmedlar kunskap genom broschyrer och hemsidor.

INGEN SKA LÄMNAS UTANFÖR

Luther la stor vikt vid hushållet som social gemenskap. Husbonden hade ansvar för alla i hushållet och skulle se till att alla var mätta, klädda och läskunniga. När

lönearbete slog igenom ansåg många lutherska präster att det var förskräckligt att arbetsgivarna bara skulle ge arbetarna pengar och sedan lämna dem åt sitt öde.

–Hans tankar var mycket patriarkala, men grundtanken är att ingen ska lämnas utanför. Idag finns det omhändertagande sättet att tänka kvar.

Ett arv som ofta kommit att misstolkas är Luthers teologi som betonar att varje människa är syndig och aldrig på egen hand kan "jobba sig ur sin synd". Endast tack vare Guds oändliga nåd finns frälsning för alla, enligt Luther. Men dessa tankegångar har bidragit till en stark samhällsgemenskap, menar Urban Claesson.

–Trots att Sverige är ett av världens mest individualistiska länder har vi en mycket hög tilltro till politiska beslut och gemensamma aktioner. Det kommer ur tanken att en enskild människa måste lita till något som är större.

Ibland omtalas Luther i samband med plikt-känsla, hög arbetsmoral och ett asketiskt liv. Men Luther själv var levnadsglad och betonade ofta att vila och njutning måste få ta plats i livet. Han sa mycket lite om nykterhet eller arbetsmoral.

Däremot utvecklades på 1800-talet kristen väckelse som hämtade idéer från bland annat den kalvinistiska traditionen, som lägger större vikt vid människans gärningar, vilket räddade många ur alkoholism och fattigdom.

–Jag kan tycka att Svenska kyrkan skulle varit mer lyhörd för det behovet från Fattigsverige som verkligen led av alkohol. Men många präster satte sig emot talet om nykterhet, med hänvisning till Luther.

PESSIMISTISK SYN PÅ MÄNNISKAN

Luther hade en ganska pessimistisk syn på människan. Hon var syndig. Men genom just denna pessimism blev kroppen, och i viss mån även kvinnan, befriad.

Tidigare hade kroppen varit föremål för tuktning, späkning och behov trängdes bort till förmån för själens frälsning. Martin Luther såg denna möda som lönlös. Det var ju ändå kört. Och att mannen skulle ha en särställning inför Gud blev också oviktigt. Alla människor var eländiga stackare.

–Martin Luther kallade ofta sin hustru för herr Käti. Hon hade full kontroll på familjens ekonomi och hon försörjde Luthers skrivande genom att driva pensionat för studenter, berättade professor Elisabeth Gerle, också forskare vid Svenska kyrkans forskningsenhet, på bokmässan 2015.

Även om Luther gjorde skarpa gränser mellan vad som var manligt och kvinnligt, helt i sin tid, hade han tankar som inte alls höll sig inom vad som var norm. Han ville till exempel att Käti skulle bli förmyndare för deras gemensamma barn om han dog. Men det fick han inte igenom legalt.

BALANSGÅNG

I höst kommer påven till Sverige för att fira 500-årsjubileet av reformationen tillsammans med representanter för Lutherska världsförbundet. Detta är en mycket stor händelse. Reformationen delade kyrkan och i 500 år har katolska och protestantiska kyrkan varit antagonister. Men från att ha sett på varandra med avsky har kyrkorna närmast sig varandra och idag finns en ömsesidig respekt. Men reformationen är fortfarande en het potatis, menar Urban Claesson.

–Ja. I generationer har man betonat skillnaderna. Men idag vill ingen hamna i det polemiska som finns i bekännelseskriterierna. Man får gå balansgång och försöka vara stolt utan att förringa den andra sidan.

Samtidigt finns en stor poäng i att lyfta fram Luther i svensk kultur.

–Vi har ett religiöst arv och det vore det bra om svenskar visste mer om det. Då blir det till exempel lättare att förklara för nyanlända varför vi har den politik vi har, säger Urban Claesson.

■ Vad betyder reformation?

Ordet reformation kommer från latinets reformatio som betyder både "återge något dess ursprungliga form" och att omforma. För Martin Luther var det centralt att kyrkan behövde återgå till sitt ursprung

och därmed förändra senare påbyggnader som hindrade evangeliets budskap att nå fram till mänskligheten.

■ Hur har reformationen format det samhälle vi har idag?
Reformationen påverkade alla kyrkor och hela samhället

i västra Europa. För reformatörerna var det viktigt att var och en själv kunde läsa Bibeln. Därför spelade läskunnighet och undervisning en större roll: den enskilde skulle själv ta till sig evangeliet. Upplysningen på 1700-talet innebar en fortsättning på reformationen

som uttryck för tro på individens övertygelse. Reformationen har påverkat det svenska samhället när det gäller utbildning, folkrörelser och demokrati.

■ Vad är The Joint Commemoration?

Den 31 oktober 2016 uppmärksammar

Vatikanen och Lutherska världsförbundet reformationens 500-årsminne, under rubriken The Joint Commemoration. Den 31 oktober 1517 är enligt traditionen den dag då Luther spikade upp sina teser på porten till slottskyrkan i Wittenberg.

■ Vad händer i Botkyrka?

Reformationsjubileet kommer att uppmärksammas på olika sätt under 2017 i med föreläsningar och konserter m m. Program kommer att finnas på hemsidan och i kyrkorna i början av 2017.

Foto: Josefin Casteryd

Äntligen förskola

Zaid är ett av världens drygt 30 miljoner flyktingbarn. I tre år har han och hans familj bott i det jordanska flyktinglägret Zaatari, nära den syriska gränsen, efter att ha flytt från kriget. I januari 2017 fyller Zaid fem och ska börja förskolan. Han längtar dit.

Zaid vaknar alltid först i familjen och går ut till sin lekstuga som hans pappa och bröder har byggt. Den är byggd av en överbliven presenning och lite

staket. Golvet är av sand. Stegar och pinnar är leksaker. Här bestämmer Zaid, och den enda som får komma in är lillebror. Zaid's familj bor i två baracker.

En uppspänd tältduk mellan dem skapar en liten inngång för matlagning och skyddar mot väder och vind. Totalt är de elva personer. Det är trångt,

men det är deras hem efter flykten från kriget i Syrien.

– Min fruktaffär gick i konkurs eftersom det byggdes en militär checkpoint precis bredvid oss. Ingen vågade handla och jag var rädd att hamna emellan vid strider. Därför flydde vi hit, berättar pappa Nimer Al Natoo och fortsätter:

– Vi tackar Gud att vi kunde resa med hela familjen oskadd hit, och att barnen slapp se kriget.

SORGEN

Alla i lägret har förlorat något: hem, arbete och framtidstro. Alla sörjer någon som dödats. Zaid's mamma Iman berättar att hennes bror och hans fru har dödats i ett bombanfall. Hennes pappa tros ha skjutsits ihjäl. Om och när de kan återvända hem vet ingen och det råder stor sorg över att inte kunna påverka vardagen. Att alltid vara i ett vakuum. Inga flyktingar får arbeta utanför lägret, och det finns få försörjningstillfällen i Zaatari. Livet är en ovärdig väntan som skapar depression och frustration.

Många, både vuxna och barn, lider av posttraumatisk stress och behoven av hjälp är större än tillgången. Svenska kyrkans internationella arbete stödjer psykosocialt arbete i lägret med inriktning på barn och unga. Ett exempel är fritidsgården Fredsoasen där ungdomar kan spela fotboll, träna karate, lära sig engelska, måla, sjunga och framför allt prata med vuxna.

– Ungdomarna älskar att vara här. Vi prioriterar de ungdomar som mår sämst. På kurserna pratar vi mycket om hur viktig skolan är, och många får ny motivation, berättar Mohammed Adam som är verksamhetsansvarig.

EN OSÄKER FRAMTID

Zaid är alldeles för ung för Fredsoasen, men hans tolvårige bror Yazan kanske får en plats. Väntelistan är dock lång. Yazan har hoppat av skolan. Han brukar istället ta familjens skottkärra och erbjuda skjuts av varor för att tjäna pengar. Men senaste tiden har det varit få uppdrag, och han är uttråkad. Zaid däremot har nära till skratt och vill inget hellre än att få börja förskolan. I januari när han fyller fem är det dags. Då ska han få gå, med egen ryggsäck, den dammiga gatan ner till en av lägrets förskolor.

– Jag tror det blir roligt. Där finns många leksaker. Och kakor!
Susanna Olivin, Viktoria Ekberg

Det farligaste som finns är att födas in i fattigdom. Var femte sekund dör ett barn som inte hunnit fylla fem år. Barn dör av undernäring, infektioner och bristande omsorg. Vår insats behövs! Genom att samarbeta med systerkyrkor och partnerorganisationer i utsatta delar av världen, kan Svenska kyrkans internationella arbete nå fram till de barn som står utan skyddsnet och behöver oss som mest.

Var med oss i kampen mot barnnådödlighet! Låt fler få fylla fem!
Swisha din gåva till 9001223. Tack!

9001223

#klimathopp

Alla behövs på alla nivåer på olika sätt för att bromsa klimatförändringarna, skapa klimaträttvisa och en bättre framtid för alla.

Har jorden råd med oss? Det skulle krävas mer än tre jordklot om alla människor i världen skulle leva som vi i Sverige.

Klimatfrågan är en av vår tids viktigaste rättvisefrågor och därför är det viktigt att se på klimatförändringarnas konsekvenser ur ett människorättsperspektiv.

Kyrkornas globala vecka är ett tillfälle för kyrkor, församlingar

och organisationer att uppmärksamma globala rättvisefrågor

Kyrkornas globala vecka 2016 vill sprida kunskap om hur klimatförändringar påverkar förverkligandet av mänskliga rättigheter och ge människor förutsättningar att fatta beslut och agera för en rättvis klimatpolitik.

– Vi kan alla vara med i detta arbete, till exempel genom att

höja vår röst gentemot politiker och kräva förändring. Vi kan också påverka andra genom att diskutera och dela med oss av vår kunskap och vi kan agera klimatsmart i vår vardag, säger Maria Bäcklund som är koordinator för Kyrkornas globala vecka.

Globala veckan firas varje år i november, med avslutning på domssöndagen. I år är det 13 till 20 november.

KLIMATHOPP

Alla behövs för att bromsa klimatförändringarna. Det kan ibland kännas som ett stort och

tungt ansvar. Men vi är på väg åt rätt håll och det tas massor med goda initiativ!

Detta vill Kyrkornas globala vecka uppmärksamma och sprida genom kampanjen #Klimathopp. Förhoppningen är att genom det också ska inspirera politiker att genomföra en god politik för klimaträttvisa.

Vad ger dig hopp i klimatfrågan?

Vad har du sett, läst eller på annat sätt har uppmärksammat som ger dig "klimathopp"? Alltså, vad ger dig hopp om att vi är på väg åt rätt håll? Vad uppmuntrar dig när du tänker på klimatfrågan.

Var med och sprid hoppet genom att delta. Så här gör du:

- lägg upp en bild eller ett videoklipp i sociala medier där du eller en vän hoppar
- berätta i bildtexten vad som ger dig eller din vän "klimathopp"
- lägg till #Klimathopp och #Globalavecka

Kyrkoherde Sven Gunnarsson har lämnat oss

Som en chock nådde oss budet att vår kyrkoherde Sven Gunnarsson omkommit i en tragisk olycka på en semesterresa.

Sven Gunnarsson blev 62 år och efterlämnade hustrun Ing-Marie, barn och barnbarn. Han har varit kyrkoherde i Tumba och Tullinge sedan 1995 och sedan 2006 i hela Botkyrka församling, då församlingarna slogs ihop. Sven Gunnarsson var en drivande person internt men också externt. Ett viktigt mål för honom var att skapa ett bättre samhälle genom dialog och möten med politiska företrädare såväl som med ledare för andra kyrkor och religioner. Hans arbete i vår mångkulturella församling skapade respekt långt utanför vår församling.

Innan han gick bort var han med om biskopsvisitationen av kontraktet. Visitationsgudstjänsten hölls den 21 februari i Botkyrka kyrka, där Sven Gunnarsson höll sin sista predikan. Han avslutade den med följande ord:

*Hos Gud som är Kärlek finns plats för Dig och mig, för oss alla.
En tillhörighet, ett hem som ingen kan ta ifrån oss.
Där är vi hemma och hör vi hemma i livet,*

Foto: Privat

*med allt vad det rymmer
och genom dödens tunna slöja
till den ljusa horisonten
bortom tidens begränsningar*

Vi minns honom med tacksamhet och glädje över att ha fått ha honom i vår församling i drygt 20 år. *Inga-Britt Rova*

Ny kyrkoherde

Till all lycka hade Sven Gunnarsson projektanställt en biträdande kyrkoherde bara ett halvår tidigare, nämligen Per Axerup, som omedelbart kunde träda i kyrkoherderollen. Processen att anställa en ny kyrkoherde är mer komplicerad än någon av oss förtroendevalda kunde ana, men nu är processen igång. Kyrkorådet räknar med att en ordinarie kyrkoherde ska vara på plats nästa sommar.

■ **Kyrkomötet.** Svenska kyrkan är Sveriges största medlemsorganisation med 6,3 miljoner medlemmar, och kyrkomötet är dess högsta beslutande organ. De 251 ledamöterna kommer från hela landet och väljs av medlemmarna.

Kyrkomötet beslutar i frågor som handlar om kyrkoordningen (Svenska kyrkans regelverk) och andra frågor som har betydelse för hela kyrkan. Kyrkomötet kan däremot inte fatta beslut i frågor som är församlingarnas eller stiftens ansvarsområden. Kyrkomötet fastställer också budgeten för Svenska kyrkan på nationell nivå. De 251 ledamöterna samlas nästa gång 21-23 november för debatt och beslut. Läs mer på www.svenskakyrkan.se/kyrkomotet.

93 000

■ **Körsångare.** 93000 människor sjunger i Svenska kyrkans körer som genom musiken stämning, andakt och glädje. Just nu är det många av våra körer som börjar öva advents- och julmusiken. Klassiker som Stilla natt, O Helga natt kompletteras med nyskriven musik. I Botkyrka kan vi se fram emot många härliga musikupplevelser i jul. Mer om alla konserter kommer i nästa nummer av tidningen.

Foto: Arne Hyckenberg

■ **Ny form.** Ängskyrkan har i många år varit en samarbetskyrka mellan EFS Missionsförening i Tumba och Botkyrka församling. EFS-missionsföreningar har funnits i Tumba sedan 1880-talet i Elimsborg och Broängskyrkan och nu senast i Ängskyrkan. Men tiderna har förändrats och det är inte längre möjligt eller meningsfullt att ha en förening med en separat styrelse.

– När nu samarbetet med EFS och Ängskyrkan i Tumba är slut, är det inte utan att en tår faller. För oss har det varit en viktig del i våra liv och i många sammanhang. Det välkomnande vi fick när vi för 50 år sedan kom till Tumba från Sundsvall har satt stor prägel på våra liv. Där fann vi vår stora vänkrets och som en del fortfarande finns med oss. Eftersom tiderna förändras får vi vara tacksamma för det som varit så bra för oss och för det goda vi fått med oss i livet, säger medlemmarna May-Britt och Sven Flodén.

Ängskyrkan är nu en vanlig distriktskyrka i församlingen och styrelsens uppdrag vad gäller verksamheten har övertagits av ett verksamhetsråd som väljs på Öppet Forum på hösten varje år. Missionsföreningen är formellt nedlagd. Men May-Britt och Sven Flodén och de andra medlemmarna är fortfarande en del av Ängskyrkans liv precis som innan.

■ **Akut själavård.** Jourhavande präst är Svenska kyrkans sätt att erbjuda akut själavård som kompletterar den själavård som erbjuds i församlingarna. Telefonjouren nås via 112 och är öppen alla dagar mellan 21.00 och 06.00. Samtalet är gratis och syns inte på din telefonräkning. Väntetiden brukar vara ca fem minuter. Den som svarar är präst inom Svenska kyrkan och har absolut tystnadsplikt. Samtalet bandas inte.

Någon att tala med

Själavård är det traditionella namnet för samtal under tystnadsplikt med präst eller diakon. Själavårdssamtalet kan handla om allt mellan himmel och jord och behöver inte vara av specifikt "själslig" eller "andlig" natur. Allt

mänskligt är lika viktigt.

Allt som sägs inom själavårdssamtalet behandlas under tystnadsplikt. Själavård är kostnadsfritt och vanligtvis kan du snabbt få en tid för samtal med någon av församlingens präster eller dia-

koner. Det finns inga krav på att du ska kalla dig kristen eller vara medlem i Svenska kyrkan.

Varmt välkommen att ta kontakt med präst för samtal när du behöver någon att dela dina tankar och känslor med!

■ **Konsert** Botkyrka kammarkör är en avancerad kör som sjunger både a cappella och tillsammans med orkester. Kören sjunger vid kyrkliga högtider såväl som vid profana evenemang och repertoaren är även den blandad med allt från stora verk av de stora mästarna till jazz och visa. Nästa chans att lyssna till kören blir i Tumba kyrka 13 november kl 16. Det blir musik av Schütz, Brahms, Pärt, S-D Sandström, Sundberg m.fl. Musik som spinner kring trådarna medmänsklighet, tryggheten hos Gud och naturlyrik.

Foto: Arne Hyyckenberg

Visste du att...

..nu finns hela

Bibeln med emoji-symboler. Emojibibeln består av ca 3 300 sidor text och emoji-symboler (techradar.com).

Foto: Jan-Allan Stefansson

BOKMÄSSAN 2016

Vad har Patti Smith och KG Hammar gemensamt?

Varje år medverkar Svenska kyrkan på Bokmässan i Göteborg under namnet **Se människan**. Nu kan du se och höra en del av av alla samtal på youtube.

Svenska kyrkans arrangemanget bjöd på en mängd spännande samtal med aktuella författare, både svenska och internationella.

Över 70 samtal från Svenska kyrkans scen på årets bokmessa finns nu på Svenska kyrkans YouTube-kanal.

I ett av samtalen möter artisten och författaren Patti Smith tidigare ärkebiskopen KG Hammar, gemensamt har de båda intresset för Dag Hammarskjöld.

Du kan också lyssna till Antje Jackelén, Karen Armstrong, Mats Strandberg, Ann Westin, Björn Ranelid och Anne Holt.

Se alla eller några samtal på [youtube.com/svenskakyrkan](https://www.youtube.com/svenskakyrkan)

MATS STRANDBERG

ANNE HOLT

MIKAEL MOGREN

KAKAN HERMANSSON

THORSTEN FLINCK

Svenska kyrkans kulturstipendier

Årets mottagare av Svenska kyrkans kulturstipendier är klara. Återigen har intresset varit stort med totalt 420 ansökningar. Sex stipendier får i år dela på summan 500 000 kronor. Inom området litteratur delas stipendiet mellan två projekt.

Som vanligt har kvalitén generellt varit mycket hög bland ansökningarna, säger Charlotte Wells, handläggare för Svenska kyrkans kulturstipendier.

– Det är glädjande och hedrande att så många ser Svenska kyrkan som ett sammanhang där konst och livsfrågor kan mötas.

Svenska kyrkans kulturstipendier omfattar 500 000 kronor att fördela på fem huvudområden: musik, bild, scenkonst, film och litteratur, där varje område får 100 000 kronor. Stipendierna delas ut i november.

■ Maria Kuhlberg är både skådespelerska och regissör. Som skådespelerska har hon arbetat i en lång rad teaterproduktioner, TV (t ex Kommissarie Winter och Häxdansen) och film (Ella Lemhagens Tur och retur m fl). Hennes debut som regissör; "Han tror han är bäst" är flerfaldig prisvinnare, ex med Prix Italia för bästa dokumentär och det svenska TV-priset Kristallen för bästa dokumentär.

2016 års mottagare av Svenska kyrkans kulturstipendium:

- Musik: Sonny Jansson och S:t Matteus symfoniorkester – En Luthersymfoni
- Bild: Deborah Elgeholm – Kristus i Kristineberg
- Scenkonst: Malin Hellkvist Sellén – Missionären
- Film: Maria Kuhlberg – En olycklig kärlekshistoria
- Litteratur: Mats Jonsson – Nya Norrland
- Litteratur: Pamela Jaskoviak – Hemkomsten

Om Svenska kyrkans kulturstipendium

Svenska kyrkan verkar för ett rikt, mångfaldigt och frimodigt kulturliv och vill leva i dialog med de kulturutövare som i vår tid bearbetar religion och livsfrågor. Därför utlyses årligen Svenska kyrkans kulturstipendier med syfte att bidra till skapandet av nya konstnärliga verk.

@ExpressenKultur
 "Tron får alltid konsekvenser i det offentliga rummet. På så sätt är tron alltid politisk."

■ Ärkebiskop Antje Jackelén intervjuas av Expressen kultur som livetvittnar en del av samtalet.

Foto: Magnus Aronson

■ Mycket av det som händer i Botkyrka församling hittar du dygnet runt på svenskakyrkan.se/botkyrka

Foto: Sofia Runarsdotter

BOK: Hur blev Jesus den han blev?

Lennart Hagerfors: "Människosonen"

Lennart Hagerfors genombrott som författare kom 1985 med boken Valarna i Tanganyikasjön. Sedan dess har flera av hans böcker haft anknytning till Afrika, och det har förstås att göra med att han levde sina barn- och ungdomsår i Kongo, där hans föräldrar var missionärer.

I höst har Lennart Hagerfors utkommit med en bok kallad Människosonen, och Människosonen är Jeshua från Nasaret, son till Maria och snickaren Josef. Boken är ett försök att fylla i det som saknas i Bibeln, nämligen åren i Jesu liv mellan 12 och 30 år. Boken är skriven i romanform, och annat vore förmodligen inte möjligt eftersom det inte finns några tillförlitliga belägg.

Hagerfors kan sin bibel, så missionärsbarn han är, och menar att Jesus måste ha varit med om möten, upplevelser, fått mångahanda erfarenheter för kunna hålla t.ex. sin Bergspredikan.

Barndomstiden i Nasaret, som är den bästa delen i boken, skildrar på ett mycket trovärdigt sätt Jeshuas uppväxt i en ort där alla visste att han var en "oäkting",

utsattes för mobbing och straffades hårt av Josef, när han inte skötte sig. Jeshua ansågs vara en odåga av omgivningen och av sin våldsbenägna styvfar.

Jeshua kände sig ofta ensam och udda men visste att han hade en särskild uppgift i livet. Men vilken? Man bad sina böner flera gånger om dagen, men svar om detta fick han inte.

Situationen blir ohållbar för honom i hemmet och i Nasaret, och även Maria fruktar för hans liv

och uppmanar honom att ge sig av. Så småningom kommer han till Alexandria utan pengar och utan att känna någon. Han söker sig till de judiska kvarteren och får hos familjen Levi sova i en skrubbe mot att han kör ut latrintunnor på natten. Familjen bedriver handel och köpenskap och ofta får Jeshua följa med till hamnen och bistå med olika tjänster, vilket leder till alltmer ansvarsfulla uppgifter. Han gör också en resa till Rom.

Problem blir det dock med rabbinen, och snart blir han också utkastad ur Levis hus och får nöja sig med en sovplats hos en prostituerad. Samtidigt lär han känna en grupp eremiter och dras alltmer till dem. Så småningom återvänder han till hemtrakterna lika fattig som när han for därifrån.

Lennart Hagerfors har skapat en rimlig, välskriven och faktiskt fängslande bok om de närmare 20 okända åren i Jesu liv. Det finns både beröm och kritiska synpunkter bland recensenterna, men även om boken inte når den högsta litterära statusen så rekommenderas boken för läsning. Det är en bok som man som läsare gärna skulle vilja samtala om.

Inga-Britt Rova

VAD BLIR KVAR?
OCH VAD BLIR KVAR?

GRÖNA FINGRAR OCH VARMMA HJÄRTAN

Lars-Åke Larsson och Hanna Ovebring förevisar entusiastiskt förra årets kompost. En stor svart, välbrunnen och sållad hög som ska blandas med kodynga. Till våren kommer den ge god näring till alla planteringar på kyrkogårdar och begravningsplatser i Botkyrka. Lars-Åke och Hanna är båda trädgårdsmästare och arbetar vid kyrkogårdsförvaltningen i Botkyrka. I dag ses vi på Lilla Dalens begravningsplats. En plats för både liv och död.

TEXT OCH FOTO: **Ann-Christine Blixth**

Lars-Åke kommer från Norrland och jobbade från början på fabrik, men när vaktmästaren på kyrkogården gick i pension blev han uppmanad att söka tjänsten. Hans fru var diakon i församlingen, kanske bidrog det till hans intresse:

–Så jag slutade på fabriken, fick lägre lön men tog jobbet. Jag fick jobba ute och fick en större frihet under ansvar.

Han trivdes bra på sin nya arbetsplats, så när det öppnade sig en möjlighet utbildade han sig till trädgårdsmästare. På så vis kunde han avancera till arbetsledare. De nya kunskaperna öppnade dörrar till nya världar för Lars-Åke:

–Det var jätteroligt att förstå varför träd växer, hur syreupptagningen fungerar och vad som händer under jorden.

Hanna sommarjobbade på kyrkogården redan som tonåring. Hon utbildade sig sedan vidare till trädgårdsmästare och fick en åretrunttjänst.

Det är en stor fördel att vara två med samma utbildning. Då kan man bolla frågor med varandra. Tillsammans planerar de för vårens beskärningar av buskar och nyplanteringar. Kanske kan man driva upp plantor själv?

Men allt handlar inte om växtskötsel. En stor del handlar också om möten med människor. Hanna träffar många när hon tjänstgör vid begravingar i kapellet på Lilla Dalen. En del kommer tillbaka flera gånger efteråt.

–Vissa kommer hit varje dag i flera år, säger Hanna. Sorgeprocessen kan vara väldigt lång för en del. Många blir så ensamma och tycker nog att det är skönt att ha någon att hälsa på varje gång de kommer hit.

Lars-Åke, som jobbat i Botkyrka i fem år, har lärt känna många som har sina anhöriga på Lilla Dalen. När han träffar folk på kyrkogården får han ofta höra hela livsberättelser:

–Det känns lätt för mig att lyssna, säger Lars-Åke. Det är mycket som behöver ältas när man är i sorg. Jag tar mig tid och lyssnar färdigt. Det är något jag lärt mig under åren. Det kan ta en halvtimme eller så.

Gravarna på Lilla Dalen speglar väl det samhälle som är Botkyrka. Här möts olika traditioner och gravskick. Vissa gravar är mycket utsmyckade med fotografier, änglar och andra figurer. Något som Hanna tycker är intressant, även om det kan bli lite för mycket och svårhanterligt:

–Ibland blir det så stora kontraster. För svenskar är kyrkogården nästan som en helig plats som man närmar sig i tystnad och vördnad. Men under den ortodoxa påsken kommer många människor hit som till fest med picknick-filtar och äter tillsammans med sina döda.

Hon drar på sig gummistövlarna och arbetsbyxorna som en brandman. Nu ska hon ta itu med sorkarna som tagit sig in i ett område.

TIPS FRÅN ARBETSLAGET PÅ LILLA DALEN

För att hålla Lilla Dalens begravningsplats vacker och välskött jobbar ett drygt 10-tal personer med att ansa och rensa i och kring rabatter och gravar. Det är ett glatt gäng som gärna vill dela med sig av några tips:

- Besök minneslunden! Detta är arbetslagets favoritplats!
- Gör gärna en kant eller en fris runt odlingsytan vid graven. Då växer varken gräs eller ogräs in i planteringen och vi kan trimma gräset runt omkring och graven ser snygg ut längre.
- Saknar du din ljuslykta sedan förra året? Vi tar hand om dem under sommaren eftersom man inte får tända ljus då på grund av brandfaran. Fråga någon av oss. Vi sparar den.
- Gör fint på din gravplats men undvik små stenar på gravkanten. De kan fara in i gräsklipparen och skadar maskinen och i värsta fall även oss.
- Rådjur och andra vilda djur trivs på kyrkogården. Vi försöker hålla dem borta, men kvarlämnad mat eller frukt lockar dem tillbaka.
- Tänd gärna ljus och maschaller vid gravarna men ställ dem inte på gräset! Det blir fula svarta ringar som är svåra att reparera.
- Parkera din bil på parkeringsplatserna. Gräset blir förstört av bildäcken.

Till allhelgonahelgen jobbas det intensivt med att städa och göra fint överallt. Under helgen tänds 200 maschaller som lyser upp området. Välkommen!

I Botkyrka är kyrkor och kapell vid kyrkogårdar och begravningsplatser öppna under hela helgen för ljusständning och bön. Du kan också ta en kopp kaffe och sitta ner en stund. Vid vissa tidpunkter avbryts tystnaden av stilla musik eller musik- och minnesgudstjänst.

Allhelgona i Botkyrka

Botkyrka kyrka

Ljuset kyrka

Tumba kyrka

BOTKYRKA KYRKA

Öppen kyrka

Fr 4/11 • 13.00-18.00
Ingemar Sörqvist, präst.
Ylva Edholm Johansson, diakon.

Öppen kyrka

Lö 5/11 • 13.00-18.00
Ingemar Sörqvist och Beatrice
Lönqvist, präster. Carolina Nilsson,
diakon.
Kaffeservering utanför kyrkan.

Musik- och minnesgudstjänst

Lö 5/11 • 15.00
Ingemar Sörqvist, präst.
Tobias Helldin, musiker

Mässa

Sö 6/11 • 11.00
Ingemar Sörqvist, präst.
Inga Simola, musiker.
Kyrkkaffe på kyrkogården

TUMBA KYRKA

Mässa på spanska

Lö 5/11 • 15.00
Solister: Rafael Rojano, Daniel
Adana. Ana Lindell och Julia Karla
Berggren. Telve Troncoso, präst.
Erika Alfredsson Bohlin, organist

Mässa

Sö 6/11 • 11.00
Cecilia Södertun, präst.
Gundega Novotny, organist

Foto: Magnus Aronsson, Per Myrhed, Ewa Almqvist,
Arne Hyckenberg, Andréas Lindström, Unsplash

FREDAG
4 november

LÖRDAG
5 november

LJUSETS KYRKA

**Musik- och minnes-
gudstjänst på finska**

Lö 5/11 • 14.00
Lea Nattila, präst.
Inga Simola, musiker

LILLA DALEN

Öppet för ljusständning

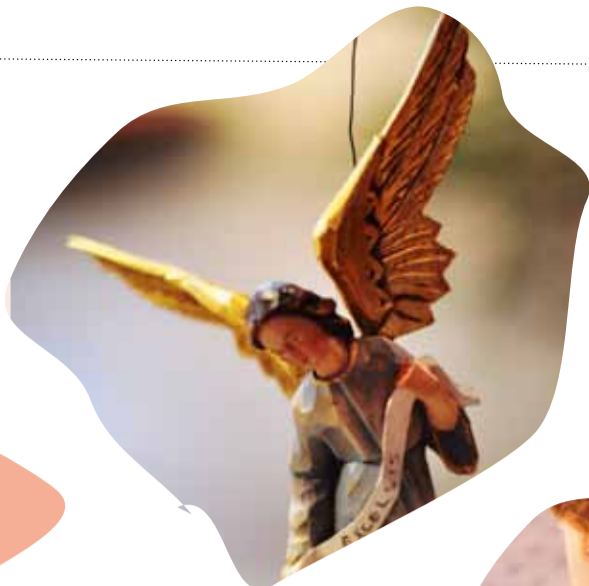
Fr 4/11 • 14.00-18.00
Anna-Lena Eriksson, präst.
Ellinor Bager, diakon

Öppet för ljusständning

Lö 5/11 • 11.00-19.00
Anna-Lena Eriksson, präst.
Ellinor Bager, diakon

Musik- och minnesgudstjänst

Lö 5/11 • 17.00
Anna-Lena Eriksson, präst.

TULLINGE KYRKA

Öppen kyrka

Fr 4/11 • 15.00-20.00

Öppen kyrka

Lö 5/11 • 15.00-20.00
Välkommen in i kyrkan. Tänd ljus,
sitt ned en stund. Stilla musik
13.00, 14.00, 15.00 och 16.00.
Organist: Elisabeth Edström.
Peter Johansson, präst

Musik- och minnesgudstjänst

Lö 5/11 • 18.00
Vilhelm Helander viola; Viktoria He-
lander Cello, sång; Camilla Helander
piano, sång. Eva Ellnemyr, präst

Öppen kyrka

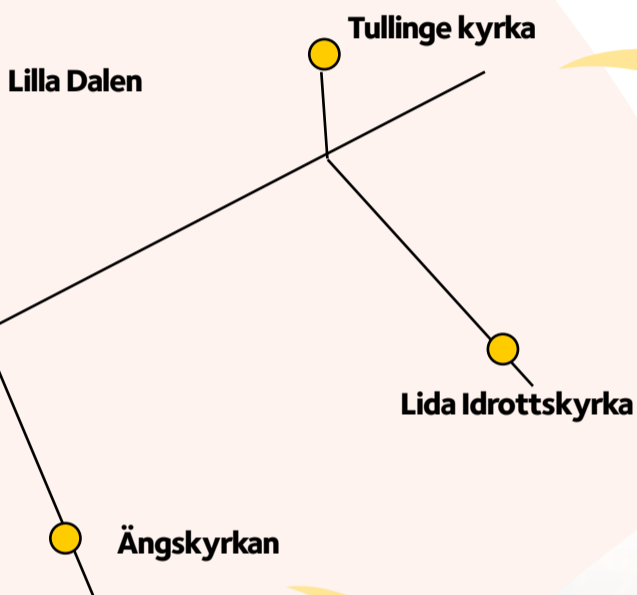
Tullinge kyrka
Sö 6/11 • 10.00-14.00
Välkommen in!
Peter Johansson, präst

Mässa

Sö 6/11 • 11.00
Peter Johansson, präst.
Elisabeth Edström, organist

Berättelser från kyrkogården

Sö 6/11 • 12.30
Öppet forum - Lennart Sjöström,
tidigare kyrkogårdschef, berättar
om Tullinge kyrkogård.

ÄNGSKYRKAN

Mässa

Sö 6/11 • 11.00
Maria Wilsson, sång. Staffan Sand-
ström, orgel. Anna-Lena Eriksson,
präst

**SÖNDAG
6 november**

VAD BLIR KVAR?
VAD BLIR KVAR?